

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Úloha policie v systému prevence delikvence mladistvých

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Toušek

Autor práce: Pavel Svitko

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3

Forma studia: kombinovaná

2007

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Zdeňku Touškovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce a své milé manželce Barboře, která mi byla během psaní i samotného studia velkou oporou.

OBSAH

Úvod	5
1 Vymezení pojmů	8
1.1 Dítě, mladistvý, mládež	8
1.2 Kriminalita, delikvence.....	9
1.3 Prevence.....	11
2 Delikvence mladistvých a její prevence	12
2.1 Mladiství jako cílová skupina preventivního působení.....	12
2.2 Vývoj delikvence mladistvých v ČR.....	15
2.3 Specifičnost delikventního chování mladistvých.....	17
3 Preventivní systém Ministerstva vnitra České republiky	19
3.1 Preventivní plán Ministerstva vnitra České republiky.....	19
3.2 Preventivní program Policie České republiky.....	22
3.3 Metody využívané policií k preventivnímu působení.....	28
3.4 Hodnocení činnosti Preventivně informačních skupin Policie České republiky...32	
Závěr	35
Seznam literatury	37
Seznam příloh	40
Přílohy	41

ÚVOD

Kriminalita je závažný sociální jev, který svým negativním působením narušuje životní podmínky lidí ve společnosti. Úzce souvisí s dalšími sociálně patologickými jevy, jakými jsou například různé formy závislostí, šikana, extremismus, záškoláctví a další. Kriminalita je velmi úzce spjata se situací ve společnosti a citlivě reaguje na společenské změny a problémy. Způsoby a kvalita řešení existujících problémů se odráží také ve stavu kriminality, důležitá je tedy skutečnost, do jaké míry společnost svými aktivitami usnadňuje nebo naopak brání páchání trestné činnosti.

Během posledních 17 let došlo v České republice k velkému nárůstu kriminality. To se týká zejména kriminality majetkové, která představuje téměř 80 % veškeré registrované kriminality. Páchání trestné činnosti nejvíce zaznamenáváme především ve velkých průmyslových městech. Podle statistik 60 % registrovaných trestných činů je spácháno ve dvaceti městech, v nichž žije necelá třetina obyvatel státu.¹

Nárůst kriminality v posledních dvou desetiletích je spojen s přechodem od společnosti totalitní ke společnosti demokratické. S tímto přechodem souvisí velké množství příčin, které zásadním způsobem ovlivnily základní principy fungování společnosti.

Nižší výskyt kriminality v České republice v období totalitního režimu byl důsledkem situace, kdy byl malý prostor pro individuální svobodu a naproti tomu zde byly velmi silné kontrolní mechanismy státní moci, která formou zastrasování udržovala v lidech strach a permanentní napětí. Toto negativní klima bylo též živeno skutečností, že Státní tajná bezpečnost měla rozvinutou informační síť od donašečů až po opravdové agenty. Takže relativní pocit bezpečí byl draze vykoupen ztrátou svobody. Totalitní režim vypěstoval v lidech ztrátu povědomí občanské odpovědnosti, občanského sebevědomí a úcty k zákonům. Během 40 let vymizela podnikatelská etika a její místo zaujaly praktiky stínové ekonomiky. Velmi těžké je s odstupem času hodnotit nárůst kriminality pouze na základě statistik, které sloužily jako nástroj vítězství v nepsaném závodě mezi Západem a Sovětským blokem o to, který systém přináší více pozitiv pro své občany. Stačí si vzpomenout na televizní deníky, ve kterých jsme byli denně informováni například o kriminalitě pouličních gangů v ulicích měst USA a naproti tomu reportáže, kde pomoc socialistických republik pomáhá zastavit hladomor dětí v Africe. S nepsaným závodem též souvisí to, že mnoho negativních faktorů bylo v minulosti utajováno či překrucováno, takže s příchodem

¹ GJURIČOVÁ, J. Aktuální stav a východiska ke snižování trestné činnosti dětí a mládeže. *Policista*, 1999, č. 1. příloha, s. 1.

společenských změn došlo k větší informovanosti a tím také k uvědomění si příslušných problémů. Tím nechci neutěšený stav, který po roce 1989 nastal, nějak bagatelizovat. Pouze chci upozornit na to, že se někteří lidé pokouší evokovat dojem, jak bylo dříve bezpečno a jak mládež vyrůstala zdravě. Nicméně i po odklonění se od ideologického náhledu je nasnadě, že společenské změny v roce 1989 se sebou přinesly i negativní změny, které se dotkly každého z nás.

S příchodem demokracie vymizely prakticky všechny formy státní kontroly. Lidé doposud tvrdě kontrolovaní policií, prokuraturou a soudy se náhle ocitli v podmínkách svobody. Tato svoboda je však velmi často zaměňována s velkou mírou neohleduplnosti k druhým, kdy dochází k pošlapání základního pravidla „*tvá svoboda končí tam, kde začíná svoboda toho druhého.*“ Nestabilita, nepřehlednost a nedostatky v právních předpisech a ve fungování justice vedly k nedodržování zákonů. Mezi občany narostlo vědomí, že stát není schopen vypořádat se s narůstající kriminalitou. K větší míře kriminality v neposlední řadě vedlo i otevření se světu.

S příchodem geopolitických změn souvisí též pozvolný přerod bezpečnostních složek státu, zejména policie, od čistě represivního přístupu k přístupu otevřenějšímu společnosti s důrazem na prevenci.² Právě tomuto tématu bych se chtěl ve své práci věnovat, a to zejména preventivním aktivitám, které jsou zaměřeny směrem k cílové skupině mladistvých.

Cílem mé práce je na základě popsaného preventivního systému Ministerstva vnitra České republiky vymezit úlohu Policie České republiky v oblasti prevence delikvence mladistvých, popsat metody její práce a zhodnotit význam její činnosti na tomto poli.

V úvodní části se zaměřím na vymezení základních pojmů, a to z toho důvodu, že v oblasti prevence kriminality mladistvých působí několik společensko-vědních disciplín, přičemž každá z nich používá dané termíny s přihlédnutím k vymezené oblasti svého působení. Při definování prevence se hlavně zaměřím na jednotlivé typy a úrovně preventivního působení.

Po vymezení základních pojmů se budu dále věnovat popisu problematiky mladistvých pachatelů trestných činů, mladistvých potencionálně ohrožených kriminalitou či delikvencí. Samostatné vymezení si zaslouží vývoj a specifičnost delikvence mladistvých.

V další kapitole se budu věnovat preventivnímu systému Ministerstva vnitra České republiky, kdy přiblížím plán ministerstva a budu se věnovat komplexní spolupráci a fungování preventivního působení mezi zainteresovanými subjekty pod vedením ministerstva.

² VESELÁ, M. *Bezpečnost a prevence*. Dostupné z WWW: <http://10.8.72.2/bezpecnost/comunity.html>.

Pojetí subjektů, tedy tvůrců a realizátorů bude vymezeno ve smyslu jejich vzájemné koordinace a ve vztahu ke komplexnímu řešení prevence kriminality a s ní souvisejících sociálně patologických jevů. V rámci preventivního plánu přiblížím i preventivní programy, které jsou pod záštitou ministerstva realizovány.

Zvlášť vymezím preventivní program Policie České republiky. Pokusím se přiblížit postavení policie v systému organizací, které se oblasti prevence ve vztahu k mladistvým věnují. Uvedu i soubor činností, které jsou policií realizovány. Popis těchto činností bude zaměřen zejména na oblast působení Preventivně informačních skupin Policie České republiky. Jako pomůcku k pochopení preventivních aktivit ze strany policie shrnu i základní metody, které policie na poli prevence využívá.

V hodnotící části se budu věnovat konkrétním problémům, fungování preventivních skupin a preventivnímu působení uvnitř Policie České republiky.

V závěru zhodnotím, jakou úlohu v systému prevence mladistvých Policie České republiky zaujímá. Popřípadě se pokusím vymezit oblasti a prostředky, které by přispěly k lepšímu přístupu k tvorbě preventivních aktivit ze strany policie.

1. VYMEZENÍ POJMŮ

1.1 Dítě, mladistvý, mládež

DÍTĚ

Trestní zákon definuje dítě jako osobu mladší 18 let. Z hlediska trestní odpovědnosti se však rozlišuje na děti a mladistvé. Pod pojmem dítě se rozumí lidský jedinec v období od narození do 15 let. Právně nezletilec. Osoby mladší 15 let nejsou trestně odpovědné.³

MLADISTVÝ

„Podle trestního práva České republiky osoba od 15 do 18 let, která je trestně odpovědná, ale při ukládání trestů se bere ohled na její věk.“⁴

Kacafírková charakterizuje mladistvého jako osobnost s tendencemi k radikálnímu jednání svědčící o potřebě seberealizace, s nedostatečnou sebekritikou, radikalismem v projevech, přičemž v tomto období není zcela vyvinuta schopnost posoudit společenskou a osobní odpovědnost za následky svého jednání.⁵ Mladistvý jedinec se tak může stát méně odolný vůči společenským požadavkům a reagovat na ně kriminálním jednáním.

Z hlediska právního termín mladiství pachatelé označuje osoby, které dovršily v době páchaní trestného činu patnáctý rok a zároveň nepřekročily osmnáctý rok svého věku. Při stíhání mladistvých se užívá zvláštní ustanovení trestního zákona,⁶ kde oproti pachatelům starším osmnácti let (tj. zletilým) je omezen okruh trestů, které jim lze uložit. Dále jsou mladiství pachatelé zvýhodněni v trestní odpovědnosti a zároveň i účel trestu má jinou formulaci, přičemž důraz je kladen na jeho výchovnou funkci.⁷ V návaznosti na zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, byl v roce 2003 Parlamentem České republiky přijat zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který si klade za cíl nově upravit zásady odpovědnosti a sankcionování mládeže za protiprávní činy i řízení ve věcech mladistvých.⁸

³ Trestní zákon, Trestní řád. s. 56.

⁴ MATOUŠEK, O. Slovník sociální práce. s. 112.

⁵ KACAFÍRKOVÁ, M. Vývoj Psychiky nedospělých a mladistvých osob z hlediska potřeb výslechové praxe v trestním řízení, psychologické zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. *Právo a rodina*. 2001, č.1, s. 6 – 11.

⁶ Trestní zákon, Trestní řád. s. 57.

⁷ ŠTĚCHOVÁ, M. et al. Základní pojmy prevence kriminality. *Policista*. 1996, č. 1. příloha, s. 2.

⁸ JELÍNEK, J.; MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*.

MLÁDEŽ

Mládeží jsou myšleny lidské bytosti do 18 let bez rozdílu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství a sociálního původu.⁹

1.2 Kriminalita, delikvence

Kriminalita je úhrn činů uvedených v trestním zákoně obvykle popisovaných podle prostoru, času, rozsahu, struktury a pohybu. V obecném slova smyslu je to zločinnost, tedy společenský jev, kterým se rozumí souhrn trestné činnosti.

Širším pojmem než kriminalita, je delikvence, neboť označuje činnost porušující nejen právní, ale i společenské, tedy širší normy, takže se takové jednání vztahuje i na děti a mladistvé, kteří se tak stávají delikventy.

Gjuričová definuje kriminalitu jako: *“Úhrn činů uvedených v trestním zákoně, obvykle popisovaných podle prostoru, času, rozsahu, struktury a pohybu.”*¹⁰

V souvislosti s tím je nutné vymezit termín delikvence mladistvých, který označuje širší spektrum jevů než kriminalita. Gjuričová uvádí, že význam delikvence je možné chápat jako nejzávažnější poruchy v chování mládeže:

*„Vedle trestných činů tak zahrnuje jevy, které jsou nepochybně závadné, ale samy o sobě nejsou trestné – např. útěky z domova, alkoholismus, nealkoholovou toxikománií, chorobné hráčství, účast na činnosti extrémistických skupin, závadových part, agresivitu vůči druhým či vůči věcem, až po agresivitu zaměřenou proti vlastní osobě (sebevražedné pokusy a sebevraždy).”*¹¹

Kriminalita je logickým vyústěním těchto sociálně patologických jevů, které se v řadě případů prolínají. Někteří autoři v rámci svých výzkumů a teorií nerozlišují mezi kriminalitou a delikvencí.¹² Jiní vidí termín delikvence jako mírnější a z etymologického hlediska přijatelnější označení pro přestupky dětí a mladistvých. Koudelková chápe pojmy kriminalita

⁹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/mladez>>.

¹⁰ GJURIČOVÁ, J. Aktuální stav a východiska ke snižování trestné činnosti dětí a mládeže. *Policista*. 1999, č. 1. příloha, s. 1.

¹¹ Tamtéž. s. 1.

¹² SAK, P.; SEMRÁD, J. Hodnoty a sociální deviace. *Policista*. 1999, č. 7. příloha, s. 1-8.

a antisociální chování za sice konkrétní a výstižné, nicméně se jí jeví tvrdé označení pro přestupky spáchané dětmi a mladistvými, přičemž delikvenci vnímá jako vhodnější termín.¹³

Pojem delikvence lze charakterizovat různými způsoby. Jenkins a Glickmanová charakterizují tři základní typy delikventních osobností:¹⁴

1. Socializovaný – někdy také “subkulturální”, či “socializovaně agreisvní”. Chování je interpretováno jako adaptivní, protože delikty jsou pojaty jako prostředek k dosažení žádaného cíle. Utváří se identifikací se sociálně neadekvátními vzory, kde dochází k zvnitřnění antisociálních hodnot.
2. Nesocializovaný agresivní – někdy označovaný jako psychopatický. Chování je maladaptivní, protože agresivní činy těchto jedinců jsou impulsivní reakcí na frustraci. Takto orientovaná osobnost se utváří vlivem zanedbávání v dětství.
3. Citově narušený – také neurotický. Charakteristické jsou vysoce selektivní defekty ve funkci svědomí, které umožňují jinak konformnímu jedinci provést antisociální chování bez výčitek svědomí.

K těmto třem faktorům minulého a současného delikventního chování někteří autoři přiřazují ještě čtvrtý typ:

4. Nezralost či nedostačivost – jedná se o označení, které úzce souvisí se syndromem hyperaktivity, s poruchou pozornosti.¹⁵

S tímto způsobem vymezení delikventních osobností se shodují i další autoři. Jednotlivé kategorie bývají označovány jinými pojmy, nicméně obsahově vycházejí ze stejného nebo obdobného základu. Zikmund Freud užívá již v 1. polovině 20. století termíny “mravně ohrožení”, “mravně narušení” a “mravně vadní”, které odpovídají výše uvedenému vymezení.

¹³ KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. s. 28.

¹⁴ KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. s. 30-31.

¹⁵ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. s. 30.

1.3 Prevence

Prevence kriminality představuje pokus eliminovat trestnou činnost ještě před jejím započítím nebo před jejím pokračováním. Do prevence kriminality tak náleží veškeré aktivity směřující k předcházení páčání trestných činů, k snižování jejich výskytu cestou zamezení páčání nebo neutralizací příčin a podmínek vzniku trestných činů. Patří sem opatření, jejichž cílem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí nebo působením na potencionální pachatele a oběti trestných činů. Je to soubor aktivit vyvíjených státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty, směřujících ke kontrole kriminality i ke snížení strachu z ní.

Prevenci můžeme rozdělit na primární, sekundární a terciální.¹⁶

Primární prevence je orientována na celou společnost, její instituce i občany. Snaží se o optimalizaci životních podmínek, zvláště sociálních ale i materiálních. Zahrnuje výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity zaměřené na společnost v nejširším smyslu. Těžiště primární prevence spočívá v rodinách, školách, a také v lokálních společenstvích. Primární prevence představuje obecně cílená opatření, ale také působení na rizikové skupiny.

Sekundární prevence se zabývá kriminálně rizikovými skupinami a jedinci, u kterých je zvýšená pravděpodobnost, že budou pachateli trestné činnosti. Z toho vyplývá, že v centru pozornosti jsou sociálně patologické jevy, které mohou vést ke kriminalitě. V sekundární prevenci je kladen důraz na způsoby zabránění recidivě.

Terciální prevence si klade za cíl pozitivně působit v oblasti resocializace již kriminálně narušených osob a rekonstruovat nefunkční sociální prostředí pachatelů trestných činů. Tento typ prevence využívá jako nástroje například sociální a rodinné poradenství, pomoc při pracovním uplatnění včetně rekvalifikací, pomoc při získání bydlení. Cílem terciální prevence je zabránit sekundárním důsledkům.

¹⁶ ZAPLETAL, J. et al. *Prevence kriminality*. s. 20.

2 DELIKVENCE MLADISTVÝCH

2.1 Mladiství jako cílová skupina preventivního působení

Mladiství jsou ve fázi vývoje osobnosti, formování názorů a životních postojů. V tomto vývojovém období se odehrává řada výrazných biologických, psychických i sociálních změn. V časně adolescenci, řazené do období mezi 10 a 13 lety věku, jde především o změny biologické. Pohlavní dospívání mění vztah k vlastnímu tělu, navozuje představu o nových možnostech a kompetencích. Typické je zvyšování zájmu o vrstevníky opačného pohlaví.

Období od 14 do 16 let označované termínem střední adolescence se vyznačuje snahou odlišovat se od svého okolí oblečením, posloucháním specifické hudby atd. Tato snaha vede až k vytvoření specifického životního stylu mládeže. V psychologické rovině dospívající hledá osobní identitu, vlastní jedinečnost.

Pozdní adolescence (17-20 let) je charakterizována zamýšlením se nad svou osobní perspektivou, dále potřebou někam patřit, na něčem se podílet. V tomto období si dospívající hledají pracovní uplatnění, osamostatňují se od rodičů, a to jak ekonomicky, tak v oblasti emoční- uzavírají trvalejší partnerské vztahy.

Pro celé období adolescence je typická zvýšená sebereflexe, utváření sebepojetí a vlastního hodnocení. To vede přechodně ke zvýšenému egocentrismu. S tím souvisí i pro dospívání charakteristická určitá emocionální labilita. Citové zážitky se ale zároveň stávají hlubšími a diferencovanějšími. Dospívající dozrává i po stránce kognitivní. Rozvíjí se abstraktní myšlení, mění se charakteristiky paměti a pozornosti (zaměření, výběrovost, efektivnost). V sociálním prostředí adolescentů se objevují nové podněty, příležitosti, které nejsou jednoznačně zakázány ani dovoleny. Na rozdíl od dítěte, které má většinou jasně stanoveny hranice a ví, jaké chování od něj společnost (rodina, škola) očekává, adolescent tato kritéria ztrácí. „Často se dostává do tzv. marginální pozice, kdy něco již nemůže a něco ještě nesmí.“¹⁷

V adolescenci se zvyšuje důležitost vrstevnických vztahů, které následně výrazně ovlivňují postoje a chování adolescentů.

¹⁷ MACEK, P. *Adolescence*. s. 25.

Vrstevníci vzájemně sdílí stejnou zkušenost, stejnou životní pozici, mají podobné problémy, nejistoty a nejasnosti. Vrstevnícké vztahy pomáhají hledat a ujasňovat vztah k sobě samému.

V tomto věku vznikají pevné vrstevnícké skupiny a pro adolescenty je důležité být některé z nich členem. Tyto skupiny mají většinou všemi uznávaného vůdce, s výraznými rysy, který bývá ostatními obdivován. Skupiny se vytvářejí jako menší party, které se skládají většinou jenom chlapců či dívek, později se zvětšují a stávají se z nich skupiny smíšené. V těchto skupinách poté provozují společné aktivity jako jsou večírky atd., ale i takové, které mohou být někdy až na hranici zákona. „Členstvím ve vrstevnícké skupině dospívající také získávají sociální status a pocit vlastní hodnoty... Nezařadí-li se adolescent do nějaké vrstevnícké skupiny, pociťuje to často jako sociální stigma.“¹⁸ Z uvedeného vyplývá, že parta je pro dospívající velmi důležitá, názory ostatních členů jsou pro ně určující a hodnocení ostatních má velký vliv na sebehodnocení a sebedůvěru jednotlivce. Další charakteristikou adolescentních skupin je jejich velká soudržnost, členové se sice velmi rádi odlišují od okolí, ale vzhledem ke skupině se zase snaží o co největší konformitu, a to jak v oblečení, mluvě, tak i v chování. Velmi často dochází v tomto okruhu k napodobování, a to zejména vůdce a nebo takového chování, které je ostatními oceňováno. Jedná se o chování v určitém směru netradiční, nápadné, odvážné, a to nejen pozitivním smyslu. Skupina na své členy tedy vyvíjí tlak a může tak dojít k spáchání určitého trestného činu snadněji než pokud by jednal každý člen pouze sám za sebe.

Kriminalita jako pojem je kategorie právní, primárně se vztahuje k chování pachatele. Kriminalita mladistvých je bezpochyby jedním z nejzávažnějších fenoménů ve vývoji kriminality nejen v České republice. Důvodem jsou kvantitativní i kvalitativní změny v trestné činnosti mladistvých. Gjuríčová uvádí, že po roce 1990 se prudce zvýšil počet trestných činů spáchaných mladistvými.¹⁹ Byla zaznamenána rostoucí brutalita a agresivita. Různé formy násilností se vyskytují v současné době více než dříve, například šikana či trestná činnost motivovaná rasismem a nacionalismem. Pomocí experimentu se podařilo prokázat, že na tuto skutečnost mají velký vliv média zejména tedy televize, kdy na základě teorie sociálního učení dochází k učení na modelu.²⁰

¹⁸ MACEK, P. *Adolescence*. s. 58.

¹⁹ GJURÍČOVÁ, J. Aktuální stav a východiska ke snižování trestné činnosti dětí a mládeže. *Policista*. 1999, č. 1. příloha, s. 1–4.

²⁰ FÜRST, M. *Psychologie*. s. 97-98.

„Množství výzkumů dokazuje jednoznačně, že pomocí prostředků masové komunikace se budují tendence chování modelovým učením. Na druhé straně jsou prostředky masové komunikace zrcadlem struktury daných společenských potřeb, které jistě nelze podstatně změnit zákazem zobrazování násilí v televizi apod.“²¹

V rámci výzkumu „Diagnóza, prognóza a možnost resocializace skupin ohrožených sociálně negativním vývojem, se zvláštním zřetelem na mládež“ provedli Semrád a Sak rozbor hodnotových orientací různých skupin mladistvých ve věku 15-18 let. Při srovnání s celou populací z výzkumu vyplývá, že hodnotové preference delikventů (v tomto případě autoři chápou delikventy jako pachatele kriminality) jsou výrazem konvenčního životního stylu s rodinou a dětmi. Dominantním rysem je zde důraz na majetek, plat a také společenskou prestiž. Majetek je zde nástrojem k získání prestiže ve svém sociálním okolí a také k získání větší sebeúcty. Vysoce hodnoceny jsou také hodnoty jako svoboda, podnikání a demokracie. Autoři výzkumu charakterizují orientaci delikventů jako výrazně egoisticko – materialistickou.²²

Tento výzkum byl prováděný na mladistvých delikventech ve vězení ve srovnání s celou populací. Podle Matouška jsou ale studie prováděné na uvězněných mladistvých ovlivněny prostředím, v němž se mladý člověk nachází, což může zvyšovat jeho frustrovanost, agresivitu, mohou být tlumeny i jeho rozumové schopnosti.²³

Z dalšího výzkumu provedeného Institutem pro kriminologii a sociální prevenci v roce 2002 na 484 obžalovaných mladistvých v České republice vyplývá, že 90 % pachatelů trestných činů tvořili chlapci, 20 % v době páchaní trestné činnosti navštěvovalo zvláštní nebo méně často základní školu. Více než 25 % pachatelů pak bylo nezaměstnaných.²⁴

Toto zjištění nabízí vysvětlení, že delikventnímu chování častěji propadají mladiství bez jasného a pozitivního výhledu do budoucnosti spojenými s nedostatečným vzděláním nebo neschopností nalézt zaměstnání. S tím souvisí i přebytek volného času a jeho náplň. Navíc se mladiství bez zaměstnání mohou ocitát jistým způsobem vyčlenění ze společnosti. Lze také uvažovat o sníženém sebevědomí, které mohou mladiství ze zvláštních škol nebo s pouze základním vzděláním mít.

Přestože existují některé charakteristiky, které se objevují u mladistvých pachatelů častěji než u běžné populace, nelze přijmout předpoklad o psychologické homogenitě

²¹ WELLHOFER, R. Učení na modelu. In Fürst, M. *Psychologie*. s. 98.

²² SAK, P.; SEMRÁD, J. Hodnoty a sociální deviace. *Policista*. 1999. č. 7. příloha, s. 1-8.

²³ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*.

²⁴ BUREŠ, R. Kriminalita mladistvých a vzdělání. *Kriminalistika*. 2002, č. 4. příloha, s. 2.

delikvence, tedy o univerzálních osobnostních rysech mladistvých pachatelů. Tato myšlenka je kritizována v odborných kruzích stále častěji.²⁵

Protože nelze s jistotou říci, zda a jaké mají mladiství pachatelé standardní osobnostní rysy, tak není ani obecně platný postup v práci s nimi. Neexistuje jednotný přístup k mladistvým pachatelům, nebo potenciálně ohroženým mladistvým, který by zaručoval stejnou účinnost u každého jedince. Preventivní opatření by se měla snažit nabízet více různých postupů řešení, neboť tím se zvyšuje pravděpodobnost, že jednotliví klienti využijí postup, který je pro jejich osobnost přijatelný.

2.2 Vývoj delikvence mladistvých v České republice.

Během minulých desetiletí se kriminalita v mnoha rozvinutých státech stala masovým sociálním jevem, koncentruje se zejména ve velkých městech a průmyslových aglomeracích.

Tento negativní vývoj se nevyhnul ani České republice. Z teritoriálního pohledu je nejvyšší počet mladistvých vyšetřován ve velkých městech jako jsou Praha, Ostrava, Brno, Karviná a Most.²⁶

Mezi pachateli většiny trestných činů je dlouhodobě registrován zvyšující se podíl dětí, mladistvých a mladých pachatelů. Podle policejních statistik se za posledních dvacet let zvýšil počet vyšetřovaných mladistvých pachatelů trojnásobně, přitom od počátku roku 1990 vzrostl počet mladistvých ve věku od 15-18 let o 100 %. Celkově lze ovšem konstatovat, že registrovaná kriminalita mladistvých měla v posledních několika letech nejprve stagnující, později dokonce klesající tendenci. Data zpracovaná Ministerstvem vnitra ukazují,²⁷ že v roce 2000 výrazně klesla kriminalita mladistvých, a to o 1413 trestných činů, což je o 9,5 %. V roce 2001 se tento sestupný trend potvrzuje a počet trestných činů spáchaných mladistvými pachateli klesl o 594, což představuje úbytek 4,4 %. V roce 2002 došlo k ještě výraznějšímu snížení trestných činů spáchaných mladistvými o 2012 skutků, a to znamená nezanedbatelný pokles o 15,6 %.

Vývoj kriminality mladistvých ve vztahu k celkové kriminalitě uvádím v tabulce 1. Ze statistických údajů je patrné, že nárůst trestných činů u mladistvých kulminoval v roce 1996. (viz příloha č. 1)

²⁵ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*.

²⁶ GJURIČOVÁ, J. Aktuální stav a východiska ke snižování trestné činnosti dětí a mládeže. *Policista*. 1999, č. 1. příloha, s. 1-4.

²⁷ *Ministerstvo vnitra*. Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/statistiky.html>>.

Důvody klesajícího počtu trestné činnosti mladistvých mohou být hodnoceny z různých pohledů. Někteří autoři uznávají pozitivní efekt prováděné preventivní politiky, což je sporná oblast, protože prevence, a to především sociální, je velmi těžce posuzovatelná. Například Kopečná hodnotila pokles počtu stíhaných mladistvých pouze jako výkyv dosavadního vývojového trendu,²⁸ nicméně je nutné poukázat na to, že vývoj trestné činnosti mladistvých má stabilně klesající tendenci již několik let, přičemž vývoj celkové kriminality je buď rostoucí, nebo v některých letech jen mírně klesající.

Z pohledu delikvence jako širšího jevu než je kriminalita, je hodnocení preventivních aktivit ještě o něco komplikovanější. Neexistují celkové statistiky týkající se například závislostí, extrémismu či různých forem agresivního chování. Pokud jsou prováděna nějaká šetření o stavu ostatních sociálně patologických jevů, tak pouze pro interní účely specificky zaměřených subjektů, což neumožňuje získat ucelenější přehled o vzájemném vlivu všech rizikových faktorů.

Objevuje se zde také skutečnost, že jednotlivé formy delikventního chování se mohou prolínat. Například závislost na drogách bývá spojována s majetkovou trestnou činností, nebo alkoholismus může vést k násilné kriminalitě. Je proto obtížné koncipovat prevenci kriminality pouze jako předcházení trestné činnosti. Opravdu komplexně pojatá prevence se názoru zaměřuje na delikventní chování celkově. Z tohoto důvodu je důležitá rozmanitost poskytovaných preventivních opatření prostřednictvím různých subjektů. Protože tendence a výskyt delikvence není sledován natolik přesně, jako je tomu u kriminality, což není vzhledem k různorodosti jevů ani reálné, je možné pozorovat účinky prevence především u kriminality. I v tomto případě je to ale úkol velmi obtížný, přičemž je nutné brát interpretaci výsledků s určitou opatrností. Klesající tendence ve vývoji kriminality mladistvých má totiž patrně souvislost také s následujícími faktory:

- Rozvoj neziskových organizací, které se zaměřují na prevenci a volnočasových aktivit mládeže. S tím souvisí i rozvoj prostorů (hřiště, společenské místnosti, klubovny), kde se mohou tyto aktivity rozvíjet.
- Přejít od represivních složek státu k mírnějšímu přístupu, kdy je ponechán větší prostor prevenci. Zde je však třeba zdůraznit, že hlavní zákony v oblasti delikvence a kriminality pochází z šedesátých let 20. století a prvky prevence jsou v nich sice

²⁸ KOPEČNÁ, B. Zvláštní zpráva o trestné činnosti páchané mladistvými a nedospělci. *Policista*. 1998, č. 10. příloha, s. 1-8.

zakomponovány, ale chybí podrobnější rozbor a metodická pomoc při realizaci jednotlivých preventivních opatření.

- S účinností od 1. 1. 2002 byl novelizován trestní řád: trestní řízení je zahajováno od výše škody 5 000 Kč, zatímco dříve k započetí trestního řízení opravňovala výše škody 2 000 Kč. Část dříve klasifikovaných trestných činů dnes tedy spadá do kategorie přestupků, které nejsou centrálně evidovány. V tomto směru je třeba zdůraznit fakt, že děti a mladiství se dopouštějí nejčastěji majetkové trestné činnosti, a to zejména drobných krádeží, kde se škody pohybují v rámci několika tisíc.
- Zvyšující se adaptace mladistvých na trestně právní systém, kdy dochází k nárůstu vyhnutí se postihu. S tímto bodem souvisí i to, že v posledních 15 letech se ráz kriminality dětí a mládeže částečně změnil, a to tak, že dochází k výskytu většího množství plánovaných "akcí", které mají za cíl spáchání protiprávního jednání.
- V posledních letech se začíná uplatňovat i vliv snížené porodnosti. Od začátku devadesátých let se začalo rodit méně dětí. Z tohoto důvodu došlo také ke snížení objemu spáchaných protiprávních činů, kterých se děti a mladiství dopouštějí.

2.3 Specifičnost delikventního chování mladistvých

Delikventní chování mladistvých velmi úzce souvisí se stavem společnosti. Mladí lidé jsou velmi citliví ke společenským změnám, problémům a způsobům jejich řešení. Jevy, které jsou v dnešní společnosti chápány jako negativní, ohrožující morální chování občanů a především společensky požadovaný vývoj mládeže, se v posledních letech výrazně rozvíjí. Tyto projevy jsou často označovány jako sociálně patologické jevy²⁹ a představují nedodržování sociálních norem a hodnot, což způsobuje individuální, skupinové nebo celospolečenské problémy a má negativní vliv na život občanů. Nejzávažnějším sociálně patologickým jevem je porušování norem trestního práva, nicméně je možné do této kategorie zařadit i další skutečnosti porušující stabilitu společnosti, jak například prostituce, alkoholismus.³⁰

Jak jsem již uvedl, delikvence není přesně sledovaná ve všech svých projevech, pouze o kriminalitě se do jisté míry dá hovořit z hlediska jejího vývoje a aktuálního stavu.

Kriminalita mladistvých se v řadě aspektů liší od kriminality ostatních pachatelů různých věkových skupin. Gjuričová uvádí, že mládež, tedy skupina zahrnující děti i

²⁹ MAREŠOVÁ, A. Kriminalita mládeže. *Policista*. 1996, č. 11, příloha, s. 1-9.

³⁰ ZOUBKOVÁ, I. et al. *Kriminalita mládeže*.

mladistvé, páchá trestnou činnost častěji se spolupachateli a ve skupině, přičemž častěji než u ostatních věkových skupin pachatelů je zde patrné využití momentální situace, tedy spíše na základě živelného impulsu, než plánovaně. Impulsem pro trestnou činnost je často alkohol, případně jiná návyková látka, které dodávají sebevědomí a zvyšují agresivitu.³¹

V posledních 15 letech se však ráz kriminality mladistvých částečně změnil. Dříve nahodile a bez přípravy páchané činy začínají být nahrazovány činy promyšlenými a “odborně“ provedenými.

Mladiství pachatelé se orientují převážně na majetkovou trestnou činnost, přičemž procento majetkových skutků kopíruje vývoj kriminality u dospělých pachatelů. V roce 2002 bylo z celkového počtu 10 901 trestných činů 7 294 majetkových skutků, což představuje téměř 70 % všech trestných činů spáchaných mladistvými.³²

Výše uvedená analýza celkové kriminality ve vztahu k mladistvým vychází ze statistiky Policie České republiky, proto je nebytné zdůraznit, že se jedná o zjištěnou trestnou činnost. Nezjištěná, skrytá kriminalita může dosahovat stejného rozsahu jako kriminalita zjištěná policií, přesto zaznamenaný objem trestné činnosti a počet a struktura stíhaných osob mají po zohlednění těchto zkreslujících faktorů důležitou vypovídající hodnotu.

³¹ GJURIČOVÁ, J. Aktuální stav a východiska ke snižování trestné činnosti dětí a mládeže. *Policista*. 1999, č. 1. příloha, s. 1-4.

³² *Ministerstvo vnitra*. Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz>>.

3. PREVENTIVNÍ SYSTÉM MINISTERSTVA VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY

3.1 Preventivní plán Ministerstva vnitra České republiky

V rámci resortu Ministerstva vnitra České republiky se problematikou delikventní mládeže zabývá Policie České republiky a některé útvary ministerstva. Hlavní úkoly resortu spočívají v oblasti analytické a vyhodnocovací, které má úzký vztah k plánování preventivních opatření a dále v oblasti odhalování a vyšetřování trestné činnosti. Na ministerstvu vnitra se danou problematikou zabývá odbor bezpečnostní politiky (v rámci formulování bezpečnostní politiky státu), odbor azylové a migrační politiky (problémy s dětskými a mladistvými žadateli o azyl), a odbor prevence kriminality, který plní i roli sekretariátu Republikového výboru pro prevenci kriminality. Předmětem činnosti Republikového výboru pro prevenci kriminality je vytvářet koncepce preventivní politiky na meziresortní úrovni a jejich konkretizace na úrovni místní. Jeho úloha je především iniciační, koordinační a informační. Klíčovým nástrojem resortu vnitra v oblasti snižování trestné činnosti dětí a mladistvých, který soustřeďuje výše uvedené úsilí, je program prevence kriminality na místní úrovni nazvaný Partnerství,³³ který staví na partnerské spolupráci všech subjektů, které v jednotlivých městech působí. Dále byl v rámci systémového přístupu k péči o delikventní mládež v roce 1999 nastartován ostravský projekt Centrum včasné intervence.³⁴

PARTNERSTVÍ

Program Partnerství je v současné době realizován ve velkých městech i malých obcích. Vláda na něj poskytuje ze státního rozpočtu finanční prostředky formou účelových dotací.

Prioritně jsou podporovány projekty primární, sekundární i terciální prevence směřující k neorganizovaným a ohroženým skupinám dětí. V letech 1996-2004 bylo podpořeno téměř 1 600 projektů rozšiřujících nabídku sportovních činností a volnočasových aktivit pro děti a mladistvé. Patří sem zejména vybavení školních hřišť, jejich zpřístupnění

³³ VESELÁ, M. *Bezpečnost a prevence*. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/bezpecnost/comunity.html>>.

³⁴ Tamtéž

v mimoškolních hodinách, zřízení sídlištních a meziblokových plácků, skate a in line areálů, kluboven nebo organizování prázdninových pobytů.

Další skupinou projektů jsou aktivity určené dětem s výchovnými problémy nebo mladistvým pachatelům. Jedná se např. o poradenská a krizová zařízení, linky důvěry, nízkoprahové klubovny a resocializační a výchovné programy. Ve městech začleněných do programu Partnerství jsou vytvořeny podmínky pro spolupráci mezi institucemi veřejné správy, škol a nestátních neziskových organizací, které působí v oblasti prevence kriminality na všech úrovních – primární, sekundární i terciární.

CENTRUM VČASNÉ INTERVENCE

Pilotní fáze projektu byla realizována v letech 1999-2001 v úzké spolupráci Ministerstva vnitra s Magistrátem města Ostravy, Městským ředitelstvím Policie České republiky v Ostravě, střediskem probační a mediační služby České republiky a ministerstvem práce a sociálních věcí. V prvních letech byl projekt z velké části financován z prostředků vyčleněných ve státním rozpočtu na oblast prevence kriminality. Poskytnutá dotace dosáhla v letech 1999-2001 částky 6 500 000 Kč. Finanční prostředky byly použity na vývoj softwaru, vybavení počítači 132 obvodních oddělení Policie České republiky, pracoviště Centrum včasné intervence při odboru sociálních věcí, střediska probační a mediační služby a pracoviště kurátorů pro mládež na úřadech městských obvodů. V rámci projektu proběhl vzdělávací tříletý specializační kurz v rozsahu 380 hodin pro kurátory pro mládež a sociální pracovníky.

V roce 2001 bylo Centrum včasné intervence včleněno do struktury odboru sociálních věcí a zdravotnictví města Ostravy a je nadále spravováno v rozpočtu města.

Realizace pilotního projektu Centrum včasné intervence v Ostravě přinesla řadu zkušeností, které vyústily do zpracování projektu Systém včasné intervence, který byl v roce 2004 ověřován v městě Svitavy. Systém včasné intervence je určen především obcím s rozšířenou působností. Páteří je informační propojení policie, orgánů sociálně – právní ochrany dětí a orgánů justice. Informační systém spravují orgány sociálně – právní ochrany dětí a informace, které se v něm soustřeďují jsou přístupné subjektům (uživatelům), kteří jsou ze zákona oprávněni se s nimi seznamovat. K projektu Systému včasné intervence je připojen subprojekt týkající se detekce týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí, do něhož jsou napojeni lékaři, učitelé, pedagogicko-psychologické poradny apod. Projekt Systému včasné intervence je součástí Strategie prevence kriminality na léta 2004-2007.

Ministerstvo vnitra vydalo dne 13. dubna 2004 Předkládací zprávu o Strategii prevence kriminality na léta 2004-2007 pod č.j. OP-331/2004 na základě usnesení vlády ze dne 14. dubna 2003 č. 362.³⁵

Cílem materiálu je určit priority preventivní politiky na příští období a stanovit způsoby, jak budou Republikovým výborem a věcně příslušnými resorty naplňovány. Materiál současně podává informaci o dosažených výsledcích preventivní politiky, která je v České republice systematicky vytvářena a realizována od roku 1996.

Zpráva hodnotí předcházející období a konstatuje, že úkoly vyplývající ze Strategie prevence kriminality na léta 2000-2003 byly splněny. Navrhovaná Strategie prevence kriminality na léta 2004-2007 vychází z analytických materiálů, zkušeností z realizace preventivních programů, kriminologických výzkumů a zahraničních trendů v oblasti prevence. Ve zprávě je stanovena priorita pro následující období, a to omezení příležitostí k páchání trestných činů. Je též zdůrazněno, aby byla posílena podpora programů prevence kriminality na místní úrovni, jejichž cílem je ochrana lokálních komunit před kriminalitou, zvyšování pocitu bezpečnosti občanů, kooperace všech institucí působících na místní úrovni v oblasti prevence, včetně integrace Policie České republiky do preventivních aktivit na místní úrovni. To se týká zejména projektů směřujících k omezování tzv. pouliční trestné činnosti a dalších trestných činů.

Cílové skupiny, kterých se budou projekty týkat, jsou vymezeny následovně:

- děti a mládež,
- sociálně vyloučené skupiny,
- oběti trestných činů vč. obětí domácího násilí.

Ve zprávě je kladně hodnocen fakt, že v roce 1993 byl vytvořen Republikový výbor pro prevenci kriminality, jehož součástí jsou kromě ministerstva zemědělství všechny ministerstva, nejvyšší státní zastupitelství, Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky a Rada vlády České republiky pro záležitosti rómské komunity. Nicméně samotná zpráva zdůrazňuje tu skutečnost, že systém prevence začal být funkční až od roku 1996 s příchodem státního dotačního systému. (viz příloha č. 2)

Tato předkládací zpráva byla vládou schválena usnesením č. 393 dne 28. dubna 2004.

³⁵ GJURIČOVÁ, J. *Strategie prevence kriminality na léta 2004 až 2007, včetně priorit na rok 2005*. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/ministerstvo/opk/strategy.html>>.

Ministerstvo vnitra na základě shora uvedené zprávy Strategie prevence kriminality na léta 2004 až 2007 vydalo dne 31. března 2005 Zprávu o plnění úkolů za rok 2004, včetně priorit na rok 2005 pod č.j.: OP-339/2005.³⁶

Zpráva konstatuje, že úkoly Republikového výboru pro prevenci kriminality a resortů stanovené pro rok 2004 byly splněny.

Ve zprávě se uvádí, že Ministerstvo vnitra ve spolupráci s krajskými správami Policie České republiky a manažery prevence kriminality krajských úřadů zajistilo potřebné kroky vedoucí k transformaci stávajícího preventivního programu do programu Partnerství. Nový program je určen i menším obcím (pod 10 000 obyvatel). Pro rok 2005 schválil republikový výbor realizaci programu Partnerství ve 114 městech a obcích.

Zpráva dále vyhodnocuje účinnost přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež, který vláda schválila usnesením ze dne 25. srpna 2004 č. 795. Na jeho zpracování se podílely věcně příslušné resorty zastoupené v Republikovém výboru pro prevenci kriminality. Ve zprávě se konstatuje, že od roku 1999 nastala v oblasti péče o delikventní mládež řada pozitivních změn. Zpráva však zároveň uvádí, že v oblasti prevence mládeže jsou přetrvávající problémy. Ve zprávě jsou navrženy opatření k dalšímu zlepšování situace. Tyto opatření směřují do tří oblastí:

- zkvalitňování systému péče o delikventní mládeže po stránce personální, komunikační i kooperační,
- eliminaci příčin kriminality mládeže,
- a minimalizace podmínek, které páchaní trestné činnosti usnadňují.

3.2 Preventivní program Policie České republiky

V České republice je dle materiálu ministerstva vnitra hlavním nositelem preventivní politiky a preventivních aktivit státní správa (podobně jako ve Velké Británii nebo Belgii), potažmo přímo ministerstvo vnitra.³⁷

V Evropě jsou uplatňovány ještě další dva modely. V prvním je hlavním nositelem preventivní politiky policie (Německo, Itálie, Řecko). Ve druhém případě se uplatňuje tzv. severský model, kdy orgánem odpovědným za prevenci jsou rady či výbory složené ze

³⁶ GJURIČOVÁ, J. Zpráva o plnění úkolů vyplývajících ze strategie prevence kriminality na léta 2004 až 2007 za rok 2004, včetně priorit na rok 2005. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/ministerstvo/opk/strategy/zpr.html>>.

³⁷ Ministerstvo vnitra. Dostupné z WWW: <<http://mvcr.cz.html>>.

zástupců státu, podnikatelské sféry, samosprávy a nevládního sektoru (Dánsko, Finsko, Švédsko).

I přes výše uvedenou skutečnost je ve strategii preventivní politiky v České republice nemalý prostor věnován přímo preventivní činnosti Policie České republiky.

Činnost Policie České republiky je legislativně upravena především zákonem č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky,³⁸ provádějícími předpisy k tomuto zákonu a závaznými pokyny. Důležitým právním předpisem je zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.³⁹ Systém práce a postupy Policie České republiky při odhalování a dokumentování trestné činnosti dětí a trestné činnosti páchané na dětech je upraven Závazným pokynem policejního presidenta č. 8/2002. K povinnostem Policie České republiky patří i pátrání po dětech na útěku z výchovných zařízení, kterým byla soudem nařízena ústavní výchova, nebo uložena ochranná výchova. Orgány Policie České republiky je v průměru cca 3 000krát vyhlášováno celostátní pátrání po dětech na útěku ze zařízení během jednoho roku.⁴⁰ Tento údaj je statistický a nezohledňuje skutečnost, že po tzv. útěkáře, kdy po jednom dítěti je vyhlášeno pátrání i několikrát do roka.

Z právního řádu vyplývá zcela jednoznačně také působení Policie České republiky na poli prevence kriminality. Stávající právní předpisy a normy poskytují Policii České republiky určitá oprávnění v oblasti předcházení trestné činnosti. Například ustanovení § 158 odst. 1 zákon č. 141/1961 Sb.,⁴¹ o trestním řízení soudním – trestního řádu stanoví, že policejní orgán je, kromě povinnosti činit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, povinen činit též nezbytná opatření k předcházení trestné činnosti. Povinnost preventivního působení orgánů činných v trestním řízení vyplývá taktéž z ustanovení § 1 trestního řádu.⁴² Dle tohoto ustanovení je účelem trestního řádu upravit postup orgánu činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Řízení přitom musí působit mj. k předcházení a zamezování trestné činnosti. Působení Policie České republiky na poli prevence kriminality je rozpracováno také v interní normotvorbě.

Odhalováním a vyšetřováním trestné činnosti dětí a mladistvých se zabývá Služba kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky. Tyto služby úzce spolupracují i s ostatními složkami Policie České republiky, a to zejména s pořádkovou službou. Ve

³⁸ Zákon o Policii ČR.

³⁹ JELÍNEK, J.; MELICHAROVÁ, D. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. .

⁴⁰ GJURIČOVÁ, J. Vyhodnocení účinnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/ministerstvo/opk/legislativa/index.html>>.

⁴¹ Trestní zákon, Trestní řád. s. 77.

⁴² Tamtéž. s. 3.

strukturu útvarů Policie České republiky (Policejní prezidium České republiky, krajské správy, okresní ředitelství, útvary pro odhalování organizovaného zločinu) jsou vyčleněna systematizovaná místa specialistů pro mládež. Tito specialisté jsou průběžně vzděláváni v rámci Instrukčně metodických zaměstnání, kterých se pravidelně účastní i zástupci institucí, s nimiž Policie České republiky bezprostředně spolupracuje. To se týká především kurátorů pro mládež, státních zástupců, pracovníků Probační a mediační služby České republiky a nestátních neziskových organizací.

Činnost Policie je provázána s řadou subjektů a institucí. Zejména s justičními orgány, státními zastupitelstvími, Probační a mediační službou České republiky a s orgány sociálně – právní ochrany dětí. Spolupráce ve vztahu k delikventním dětem a mladistvým je legislativně ošetřena zejména zákonem č. 359/1999 Sb. o sociální ochraně dětí a zákonem č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže.⁴³

Integrace Policie České republiky do preventivních systémů a zavádění preventivních metod do práce Policie České republiky probíhalo především při přípravě programu – Partnerství, kde má Policie České republiky hlavní úlohu při výběru kriminálně rizikových lokalit, navrhování preventivních opatření a komunikaci se samosprávnými orgány. Také činnost Preventivně informačních skupin Policie České republiky je zaměřena na spolupráci s místními orgány veřejné správy při přípravě a realizaci preventivních opatření a současně na poradenskou informační službu občanům.

Partnerství je program prevence kriminality na místní úrovni, který prostřednictvím státní účelové dotace poskytované ministerstvem vnitra České republiky podporuje rozvoj preventivních aktivit v České republice. Role Policie České republiky při realizaci programu je analytická a iniciační. Program využívá toho, že policie má podrobné informace o kriminalitě v jednotlivých regionech a na rizikové lokality může upozorňovat obce, které mohou být nositeli státní dotace při realizaci odpovídajícího preventivního projektu.

Od listopadu 2003 spolupracuje odbor prevence kriminality s o.p.s. Otevřená společnost na projektu zavádění principů community policing do praxe Policie České republiky, který je pilotně realizován ve dvou lokalitách – Zruč nad Sázavou a Tišnov. Cílem projektu je ověřit některé postupy community policing v práci pořádkové policie. Jde především o organizaci pochůzkové služby a komunikaci s veřejností. V obou lokalitách proběhlo sociologické šetření mezi občany zaměřené na průzkum pocitu bezpečí před realizací projektu. Obě lokality rovněž pracují metodou CAPRA a jejich zástupci se zúčastnili

⁴³ JELÍNEK, J.; MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*.

semináře vedeného kanadskými lektory. Od roku 2002 byl ministerstvem vnitra realizován projekt „Policejní práce v oblasti menšin a komunit ve Střední Evropě“, na kterém spolupracovala Česká republika s Kanadskou královskou jízdni policií. Cílem projektu bylo kooperativní řešení problémů v soužití majority s Romy v dané lokalitě s uplatněním principu CAPRA – společné řešení problémů na bázi community policing. Projekt probíhal v Jirkově, Karviné a v Ústí nad Labem a byl ukončen v prosinci 2004.

V listopadu 2004 se uskutečnila mezinárodní konference „Stav zavádění community policing v Policii České republiky“. Jednalo se o první oficiální setkání realizátorů různých aktivit, které se v České republice odehrávají v oblasti zavádění metod policejní práce zaměřené na službu a komunikaci s občanem a současně koncepční návaznost na ukončený projekt Phare 2001 „Zavedení modelu Evropské nadace pro řízení kvality (EFQM) do Policie České republiky“⁴⁴ a připravovaný navazující twinningový projekt Ministerstva vnitra a Policejního prezidia České republiky „Podpora posílení prevence a principů community policing v práci Policie České republiky“. Smyslem konference bylo shrnutí informací o stavu a možnostech zavedení prvků community policing v České republice jak „v terénu“, tak z koncepčního hlediska a o výměnu zkušeností a vzájemnou inspiraci výsledků jednotlivých projektů včetně navázání kontaktů pro další spolupráci.

Při všech okresních ředitelstvích Policie České republiky byly zřízeny tzv. Preventivně informační skupiny Policie České republiky. Činnost policejních preventistů je zaměřena na spolupráci s orgány veřejné správy při přípravě a realizaci preventivních opatření (community policing), na poradenskou činnost občanům, na preventivně osvětovou práci s mládeží a na přípravu a distribuci informativních materiálů z oblasti prevence kriminality. V 16 českých městech byla zřízena při preventivně informačních skupinách tzv. poradenská centra, která poskytují širokou škálu preventivních služeb občanům.

Preventivně informační skupiny působí v Policii České republiky od poloviny 90. let. Za tuto dobu realizovaly velké množství preventivních projektů, presentačních akcí pro veřejnost a dalších aktivit. Uplynulých deset let přineslo vývoj a změny kriminality v České republice, na které museli pracovníci preventivně informačních skupin reagovat. Přestože preventivní aktivity mohou práci Policie České republiky v očích veřejnosti jen vylepšit (na rozdíl do často zveřejňovaných mediálně zajímavých kauz s politickým podtextem), mnohde neměli a nemají policejní preventisté dostatečné pracovní podmínky a často ani potřebnou podporu samotného managementu. I tak během zmíněné desítky let dokázali, za významné

⁴⁴ VEČEŘA, M. *Model EFQM*. Dostupné z WWW: <<http://ppportal.pcr.cz/newEFQM/pefqm/model.htm>>.

spolupráce ostatních policejních služeb, oslovit veřejnost natolik, že jsou preventivní akce stále více navštěvovány. Zájem a informovanost občanů o preventivním působení policistů potvrdily i výsledky veřejného mínění o práci policie, který provedla agentura STEM/MARK na přelomu let 2003 a 2004.⁴⁵

Za účelem zvýšení informovanosti a propagace práce preventivně informačních skupin i „dovnitř“ policie a zájmu dokumentace republikových i regionálních akcí je každý rok zpracována komplexní zpráva vyhodnocující roční preventivní činnost všech Preventivně informačních skupin v republice. Tato zpráva je předkládána policejnímu presidentovi, ředitelům správ krajů, pracovníkům Týmu podpory kvality Policejního prezidia České republiky a ředitelce prevence kriminality ministerstva vnitra.

Zpráva vyhodnocující činnosti preventivně informačních skupin je uvedena informacemi o stavu preventivně informačních skupin v daném období. Velká pozornost je záměrně věnována problémům z personální, materiální i organizační oblasti, se kterými se pracovníci preventivně informačních skupin potýkají již několik let a jejichž řešení je pro zkvalitnění jejich preventivní činnosti více než nutné. Zpráva bývá zakončena stručným zhodnocením trendů, kterými preventivně informační skupiny procházejí a dále jsou zde hodnoceny dosažené výsledky v jednotlivých krajích. Velmi důležitou součástí komplexní zprávy jsou její přílohy konkretizující neúspěšnější celorepublikové i regionální projekty, výčet partnerů spolupracujících s pracovníky preventivně informačních skupin a informace o vztahu preventistů s veřejností a sdělovacími prostředky.

Pracovníci preventivně informačních skupin řeší již několik let pořád stejné problémy. Zatímco úkoly z oblasti preventivní i tiskové práce v průběhu let neustále přibývají, roste tlak médií a množí se podněty orgánů státní správy a samosprávy, stejně jako organizací neziskového i komerčního sektoru, počet pracovníků preventivně informačních skupin se téměř nezměnil. Výjimkou je správa Severočeského kraje, kde jsou při všech okresních ředitelstvích Policie České republiky konstituovány preventivně informační skupiny a každá z nich je tvořena dvěma pracovníky (jeden na tiskovou a jeden na preventivní práci). Také Správa hlavního města Prahy Policie České republiky posílila řady pracovníků Preventivně informačních skupin. Při všech čtyř obvodních ředitelstvích působí preventisté. Tímto byl napraven neutěšený stav, kdy preventivní skupina o počtu pěti pracovníků působila pouze na úrovni Správy hlavního města Prahy, což je rovno správě krajské. Významného posílení se

⁴⁵ DOČKALOVÁ, K. *Celorepublikové vyhodnocení preventivní činnosti Preventivně informačních skupin Policie ČR*. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/ministerstvo/opk/pis.html>>.

dočkala také Preventivně informační skupina Policejního prezidia České republiky, a to konkrétně na úseku tiskové práce. To však povede k vytvoření příznivějších pracovních podmínek pro pracovníky preventivního úseku skupiny, kteří byli doposud zavaleni tiskovou prací a své preventivní úkoly nemohli plnit včas a tak kvalitně, jak se od nich oprávněně očekává.

V drtivé většině ostatních preventivně informačních skupin okresní úrovně je pouze jeden pracovník, který se věnuje tiskové i preventivní práci a neřídka je pověřován ještě dalšími úkoly (např. personální nábor, vyřizování stížností, nebo činnosti spadající do oblasti kurýrní služby).⁴⁶

Činnost preventivně informačních skupin je kladně hodnocena z hlediska mediální politiky, která přispěla ke zvýšení podvědomí veřejnosti o legálních metodách ochrany před trestnou činností a informovanost občanů o preventivních aktivitách,⁴⁷ kdy tato informovanost v průběhu celého roku přispívá ke zlepšení obrazu policie v očích veřejnosti.

Za metodické vedení Preventivně informačních skupin Policie České republiky odpovídá od srpna roku 2003 Policejní prezidium České republiky. Rozkazem policejního prezidenta č. 129/2004 byla zřízena „Metodická rada pro preventivní činnost Policie České republiky“, která je poradním orgánem policejního prezidenta pro prevenci kriminality. V čele rady stojí ředitel úřadu kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia České republiky a průřezově jsou v ní zastoupeny všechny služby policie, pracovníci Kanceláře podpory kvality zřízené v rámci projektu EFQM a zástupce odboru prevence kriminality ministerstva vnitra. Tato provázanost má zaručit, že koncepce preventivní činnosti Policie České republiky bude skutečně postavena na principech community policing.

O tom, že prevence směrem k mládeži je ze strany policie chápána jako priorita svědčí skutečnost, že v roce 2005 bylo jako preventivní téma vyhlášeno „Zvyšování právního vědomí dětí a mládeže.“⁴⁸

Zaměření preventivních aktivit preventivně informačních skupin na zvyšování právního vědomí dětí a mládeže schválil policejní prezident na začátku roku 2005. Téma bylo zvoleno s tím, že má být brán zřetel na prvky šikany.

Podle příznivých ohlasů laické i odborné veřejnosti bylo téma zvoleno správně. V průběhu roku 2005 aktuálnost tématu ještě stoupala, neboť otázka kriminality mládeže a

⁴⁶ DOČKALOVÁ, K. *Celorepublikové vyhodnocení preventivní činnosti Preventivně informačních skupin Policie ČR*. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/ministerstvo/opk/pis.html>>.

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ ŠVÁBEK, J. *Preventivní aktivity*. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/prevence/obcanum/pis/pis.htm>>.

její trestní odpovědnosti se stala předmětem celospolečenské diskuse i politických jednání, která nakonec vedla k legislativní iniciativě Ministerstva spravedlnosti České republiky.

V celé republice se preventivně informační skupiny na výše uvedené téma zaměřily především v rámci své přednáškové činnosti. Besedy a přednášky realizovali pracovníci Preventivně informačních skupin v základních a speciálních školách, odborných učilištích i středních školách, na dětských táborech a v dětských domovech. Zároveň byly tomuto tématu přizpůsobeny i další obvyklé aktivity preventivně informačních skupin. Při dětských dnech a Dnech s policií bylo téma obsahem různých soutěží pro děti a věnovaly se mu také výtvarné soutěže po celé republice. Pokračovala distribuce informačního letáku preventivně informační skupiny k šikaně a vznikaly i didaktické pomůcky na regionální úrovni. Například preventisté z Městského ředitelství Policie České republiky Brno vypracovali v rámci projektu pomůcky – Lexikon školáka a pracovní sešit a nástěnný kalendář, ze kterých se mohou školáci dozvědět základní pojmy trestního i přestupkového práva a přístupnou formou (obrázky, vysvětlivky, apod.) si dané pojmy i osvojit. Dále byl realizován dva videoprogramy Preventivně informační skupiny Správy hlavního města Prahy Policie České republiky s názvy „Nechte mě být“ a „Zpackané životy“, které vznikly ve spolupráci s Magistrátem hlavního města Prahy. Tyto materiály byly následně rozšířeny celorepublikově. Oba filmy se snaží vtáhnout školáky do diskuze k citlivým problémům. Filmy jsou součástí přednáškové činnosti.

I když je na každý rok voleno téma nové, tak popsáním způsobem byl nastartován určitý způsob, pomocí kterého bude nadále možné s mládeží pracovat. Navázání na celoroční téma je mnohem snazší než na navázání tématu dílčího. V případě, že úspěšně započatý projekt bude dále odborně rozvíjen se zapojením většího počtu subjektů, tak se můžeme těšit na výsledky, které mohou mít na poli prevence významný podíl.

3.3 Metody využívané policií k preventivnímu působení

Pracovníci Preventivně informačních skupin Policie České republiky ke své práci využívají několik různých počet metod či prostředků. Vždy samozřejmě s přihlédnutím složení skupiny příjemců a povahu konkrétní aktivity.

Mezi základní a nejvíce využívanou formu preventivně informační činnosti patří besedy a přednášky ve školských zařízeních i mimo ně.⁴⁹ Tento kontakt s mládeží je oblíben a ze strany posluchačů je i kladně hodnocen. Osobní kontakt s posluchači umožňuje

⁴⁹ ŠVÁBEK, J. *Preventivní aktivity*. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/prevence/obcanum/pis/pis.htm>>.

přednášejícím policistů okamžitou reakci na konkrétní podněty. Preventisté tak mohou například poskytnout okamžitou právní pomoc, vysvětlit dopad nežádoucích jevů ve společnosti nebo upozornit na konkrétní protizákonnou činnost, která se v dané oblasti vyskytuje. Jednotlivé přednášky a besedy jsou zaměřeny na konkrétní věkovou skupinu posluchačů, jsou tématicky rozdělené a často se využívá příkladů z policejní praxe. Dále jsou využívány brožury, letáky, publikace, didaktické pomůcky, periodika nebo videomateriály. Některé preventivně informační skupiny využívají výchovně-vzdělávací materiály, které si vytváří na základě poznatků získaných během preventivní činnosti. U mládeže jsou velmi oblíbené ukázky činnosti Policie České republiky. Například ukázky výstroje a výzbroje policisty, výcvik služebních psů nebo presentace činnosti pyrotechniků a zásahových jednotek. Oblíbeným prostorem pro tuto presentaci jsou Dny s Policií, které jsou mezi mladými oblíbené a jsou také hojně navštěvovány. Dny s Policií České republiky představují specificky organizovanou činnost realizovanou samostatně policií nebo jako součást různých výstavních a propagačních akcí. Policie zde vedle praktických ukázek činnosti policejních profesí nabízí seznámení se všemi činnostmi policejních složek. Tyto aktivity nepůsobí samy o sobě jako preventivní, ale dokážou mladou populaci oslovit s tím, že další kontakt a případné další předávané poznatky jsou ze strany mládeže mnohem lépe přijímány. S tímto mají zkušenosti i běžní policisté, kteří se takovýchto presentací účastní. Dle jejich sdělení je preventivní činnost nebo i běžný kontakt na školských zařízeních nebo v lokalitě, ve kterých se takto proaktivně volené akce pořádají, pro ně mnohem efektivnější. Shodně uvádějí, že je vytvořen jakýsi druh důvěry a vzájemného porozumění, a to nejenom mezi příjmovou skupinou mládeže, ale také s ostatními lidmi mimo policii, kteří s mládeží pracují a akcí se účastní.⁵⁰

Další využívanou pomůckou jsou videomateriály. Jsou vhodným obrazovým doplňkem při demonstraci policejní práce i při přednáškách k nežádoucím jevům ve společnosti. Témata zpracovaná do příběhů jsou pro děti mnohem přijatelnější a více zaujmou jejich pozornost. Zároveň vyvolávají množství různorodých reakcí a diskuse po skončení projekce bývá mnohem uvolněnější a z pohledu pracovníků věnující se prevenci, také mnohem efektivnější. Vytváření videomateriálů, je však velmi náročné. V dnešní době reálných počítačových her a přítomnosti strhujících digitálních efektů, jejichž rozpočty se pohybují v rámci milionů, je těžké v prostředí mimo filmový průmysl vytvořit video bez známých tváří, které by mladého diváka zaujalo. Nicméně se to daří. Zejména asi proto, že

⁵⁰ ŠVÁBEK, J. *Preventivní aktivity*. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/prevence/obcanum/pis/pis.htm>>.

videoprojekce se snaží zmapovat běžné problémy a reakce na ně. Takže divák není pouze divákem, ale na základě vlastních zkušeností také přímým účastníkem zobrazovaného tématu.

Letáky a didaktické pomůcky jsou rovněž osvědčenou formou rozšiřování preventivních informací mezi mladou populaci. Jedná se o cílené přibližování určitých informací, rad a doporučení různým cílovým skupinám. Skládačky a názorné didaktické pomůcky jsou využívány nárazově při práci spíše s menší skupinou osob. Svou atraktivnější formou více zaujmou a jsou pro práci s mládeží přínosem. Bohužel vzhledem k finanční nákladnosti nelze kvalitnější materiály rozšiřovat v takové míře jako například letáky. V preventivně informačních skupinách je poslední dobou zaznamenáván zvýšený zájem o kvalitně zpracované brožury a publikace s ilustračními fotografiemi.

Jako nedílnou součást preventivní práce v poslední době je třeba uvést internet a možnosti s ním související. Tato forma prevence je sice přístupnější pro mládež od druhého stupně základních škol, ale vzhledem k rozšíření a pronikání internetu do běžné života není možné tuto oblast vynechat. V souběhu s internetem a elektronickým způsobem komunikace stále ještě existují schránky důvěry. Tato anonymní forma zpětné vazby je důležitá proto, aby mohly být učiněny patřičné preventivní kroky v určitých oblastech nebo k určitým skupinám i na základě podnětů tzv. poškozených, kteří by se veřejně upozornit na daný problém týkající se jejich okolí nebo přímo jejich osoby báli. Tato forma pomáhá k mnohem adresnějšímu a efektivnějšímu preventivnímu působení mezi mladými lidmi.

V oblasti preventivního působení nesmím zapomenout na média, která jsou významným prostředkem k šíření informací s dopadem na velký počet jedinců. Ve vztahu s médii je třeba rozlišit spolupráci na úroveň celostátní a regionální. Prosadit preventivní příspěvky do celostátních médií je úkol nesnadný. To může samozřejmě zhodnotit každý sám, s kolika preventivními projekty, které jsou vyslané směrem k mládeži, se v celostátních médiích setkává. Důvodem, proč nejsou preventivní projekty v rámci celostátních médií na pořadu dne, může být neatraktivita pro jedince, kterých se daný problém zrovna netýká nebo i to, že celostátní média mají sídla většinou v Praze, kde je stále mnoho jiných a z pohledu médií zajímavějších událostí.

Mnohem lepší spolupráce s médii je na regionální úrovni. Zde se totiž nejenom policii daří prosadit příspěvky s preventivní tematikou mnohem snáze. Preventivní příspěvky jsou zástupci regionálních médií nejenom podporovány, ale v nemalé míře též vyhledávány. Tato tzv. regionální přízeň však neplatí pro regionální média v hlavním městě, a to z důvodů popsaných výše.

Policie též využívá k preventivnímu působení své vlastní mediální prostředky. Mezi tyto patří časopis *Policista*, Hlásí se policie a odkazy na internetových stránkách ministerstva vnitra www.mvcr.cz.

Preventivní činnost policie je nejvíce zaměřena na spolupráci jednotlivých složek policie. Na základě koordinace preventivně informačních skupin spolu spolupracují složky pořádkové a kriminální policie. Dochází však také k zapojení příslušníků z oblasti speciálních činností jako je kynologie, hipologie, pracovníci kriminalistického ústavu, příslušníci zásahových jednotek a další. V oblastech jako jsou kynologie a hipologie dochází k přiblížení se příslušníků policie dětem a mladistvým pomocí jejich zájmu o zvířata jako je pes či kuň. Na základě vzbuzeného zájmu mohou být skupině mladých lépe přiblíženy cíle a hodnoty, se kterými policie pracuje. V nemalé míře pak také dochází k tomu, že zvíře dopomůže k překonání bariéry mezi daným policistou a mládeží, a to jak bariéry věkové, tak bariéry, kterou mohou mladí pociťovat z uniformy, která je v našich podmínkách chápána jako symbol přísnosti. Spolupráce jednotlivých složek policie koresponduje s prosazovanou zásadou programu *Community policing* v Policii České republiky.⁵¹

Systematickou a intenzivní činnost v prevenci kriminality představuje spolupráce policie se školskými zařízeními. Policie spolupracuje s mateřskými, základními a středními školami. Výjimky netvoří ani spolupráce se speciálními školami. Mimo resort policie se rozvíjí významná spolupráce s městskými a obecními úřady. Zintenzivňuje se spolupráce s manažery prevence kriminality na městských úřadech, kdy se prostřednictvím obce daří získat finanční prostředky na realizaci preventivních projektů v dané lokalitě. Spolupráce s orgány obcí a měst se zintenzivňuje i díky programu „Partnerství“, do něhož je Policie České republiky zapojena od roku 2003, a jehož realizace je touto spoluprací přímo podmíněna. Poměrně frekventovaným součinnostním partnerem je i městská policie. V některých případech jsou pracovníci obou policií zapojeni do společných preventivních projektů. Nicméně tato spolupráce je vázána na danou lokalitu a přímo souvisí se spoluprací s jednotlivými městskými a obecními úřady. Nezřídka se stává, že místní samospráva podporuje pouze preventivní aktivity městské policie a dává to i najevo. Toto samozřejmě neškodí policii, ale v první řadě prevenci jako takové.

Další velmi dobrá spolupráce je s pracovníky integrovaného záchranného systému, zejména tedy s pracovníky Hasičského záchranného sboru České republiky a se záchranáři.

⁵¹ VESELÁ, M. *Bezpečnost a prevence*. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/bezpecnost/comunity.html>>.

Kromě Ministerstva vnitra České republiky policie úzce spolupracuje v oblasti prevence také s ministerstvem dopravy a ministerstvem školství. Preventivní program ve vztahu k mládeži plní též Muzeum Policie České republiky v Praze. Vybrané okruhy preventivního působení jsou též realizovány ve spolupráci se zdravotní pojišťovnou ministerstva vnitra. Specifickou formou prevence jsou programy na vytváření právního povědomí v silničním provozu. Tyto jednotlivé úkoly jsou prezentovány s BESIPem. V rámci celé republiky jsou na různých úrovních zapojovány též neziskové organizace a nadace. Tato spolupráce je však závislá na tom, jak je v dané oblasti neziskový sektor rozvinutý a na jakém stupni je vzájemná komunikace mezi příslušníky policie a danými pracovníky.

Nedílnou součástí a v posledních několika letech také velmi úspěšnou oblastí v rámci preventivních programů je spolupráce s pedagogicko-psychologickými poradnami.

Určité specifikum v pohraničních oblastech představuje spolupráce se zahraničními policejními sbory. Tato spolupráce získává na významu zejména díky našemu blížícímu se vstupu do Schengenského prostoru, protože celková spolupráce policejních sborů je s tímto příchodem zaměřena na co největší provázanost a tzv. pochopení. Tato, i když jen v malém měřítku, mezinárodní spolupráce je pokračováním přeshraničních kontaktů mezi jednotlivými obcemi, které byly navázány na počátku 90. let a k jejichž zlepšení velmi přispěl náš vstup do Evropské unie.

Pro zajištění preventivních akcí je též nezbytná spolupráce s komerčními subjekty. Při realizaci rozsáhlých preventivních projektů je finanční pomoc privátního sektoru nepostradatelná. Pomocí větší míry poskytnutých finančních prostředků lze jednotlivé preventivní projekty uspořádat ve větším měřítku, ať to již ve smyslu kvantitativním či kvalitativním. Díky většímu objemu finančních prostředků se daří jednotlivé preventivní projekty též lépe prezentovat v médiích a tím dochází k lepšímu zapojení širší veřejnosti do dané problematiky.

3.4 Hodnocení činnosti Preventivně informačních skupin Policie ČR

Je zřejmé, že policie může stavět na kvalitní základu díky aktivnímu přístupu ministerstva vnitra, které se pomocí svých odborných pracovníků snaží zajistit pro preventivní politiku co nejlepší metodické vedení a také profinancování jednotlivých projektů. V rámci oslabení centrálního řízení je však nutné mít na zřeteli, že konkrétní kroky v oblasti prevence delikvence mládeže jsou závislé na spolupráci na místní úrovni. Policie má též výhodu v tom, že se nezabývá pouze samotnou prevencí, ale příslušníci policie se pohybují převážně v tzv. delikventním prostředí, a proto mohou vnímat a chápat dané skutečnosti v širším kontextu.

K tomu je ovšem nutné, aby se jednotliví příslušníci oprostili od ryze represivního přístupu a přešli k přístupu, který je otevřený směrem ke společnosti.

Přestože pracovníků Preventivně informačních skupin Policie České republiky je omezený počet, tak jako dobrý základ pro preventivní působení pokládám to, že po České republice je hustá síť policejních služeben. K těmto služebnám je přidělena určitá územní působnost a jednotliví příslušníci policie mají na starost pouze danou lokalitu. Tím dochází k lepšímu poznání místních podmínek a na základě častého kontaktu může dojít k efektivnějšímu zapojení policie do preventivního působení. S tím souvisí i skutečnost, že daní policisté v dané lokalitě žijí, a proto mají i objektivně větší snahu a zájem na tom, aby prostředí, ve kterém žijí oni a jejich rodiny, bylo co nejlepší.

Tak jak u každé organizace má preventivní působení své silné a slabé stránky.⁵² Mezi silné stránky patří existence metodické rady pro preventivní činnost Policie České republiky, která je poradní orgán policejního prezidenta, v němž jsou průřezově zastoupeny všechny policejní služby. Prevence jako metoda rovnocenná policejní represí je v současné době stále více prosazována. Důkazem toho je zavádění modelu EFQM do práce Policie České republiky a navazující projekt – Podpora posílení prevence a principů community policing v práci Policie České republiky. Důležitá je též podpora ze strany odboru prevence kriminality ministerstva vnitra, a to jak metodická (Strategie prevence kriminality na příslušné období), tak finanční (vnitroresortní programy). Policie může též stavět na dobře fungující síti Preventivně informačních skupin Policie České republiky na okresní, krajské a republikové úrovni. Je dobře, že existuje mnoho osvědčených preventivních projektů, které jsou dobře nastartovány a ve kterých lze dobře pokračovat (např. Ajaxův zápisník, Partnerství, Učme se s policií). Zkušenosti s těmito projekty mají kromě preventivně informačních skupin také některé služby policie, jejichž příslušníci mají zájem i vlastní iniciativu věnovat se prevenci, a to někdy i ve svém volném čase (pořádání letních táborů, účast na presentačních preventivních akcích policie apod.). Policie disponuje dostatkem přesných informací o kriminalitě, jejich druzích, místních, časových a jiných specifikách apod. Díky průzkumu veřejného mínění realizovaném agenturou STEM/MARK má policie zpětnou vazbu od veřejnosti.⁵³ Jsou známy názory veřejnosti na preventivní aktivity policie na to, které akce si veřejnost žádá a do jaké oblasti prevence by měla policie podle veřejnosti své aktivity ještě zaměřit. Modely dobře fungující spolupráce a zapojení policie do místní sítě prevence

⁵² DOČKALOVÁ, K. *Celorepublikové vyhodnocení preventivní činnosti Preventivně informačních skupin Policie ČR*. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/ministerstvo/opk/pis.html>>.

⁵³ Tamtéž

v určitých okresech, mohou sloužit jako platforma pro model ideální spolupráce. I když je struktura policejních sborů ve světě různá, tak dochází na základě mezistátních kontaktů, které jsou v policejní práci v dnešní době nenahraditelné k čerpání zkušeností ze zahraničí, a to jak v kladném tak i záporném smyslu. Policisté mají při přednáškové a preventivní práci možnost trestněprávního pohledu na problematiku delikvence mládeže a mohou též hodně čerpat z vlastních praktických zkušeností.

Slabé stránky preventivního působení ze strany policie souvisí zejména s nedostatečným zakotvením prevence jako základního úkolu Policie České republiky v zákoně č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, a v návaznosti na to také neaktuálnost některých interních aktů řízení policejního prezidia týkající se preventivních aktivit. Většina preventivních aktivit je realizována preventivně informačními skupinami. Zapojení ostatních služeb policie do preventivních aktivit v současné době je nedostatečné. Otázka prevence je řídicími pracovníky jednotlivých služeb odkládána až na druhou kolej. S tím souvisí i skutečnost, že preventivní aktivity nejsou centrálně koordinovány a kontrolovány. Mnohdy se preventivní aktivity jednotlivých služeb dublují, což přináší ztrátu peněz i času. Se špatným technickým vybavením policie koresponduje i stav preventivně informačních skupin, kdy je na první pohled zřejmá nedostatečná organizační a materiální podpora preventivních činností (počítačová technika napojená na internet, video materiály, digitální fototechnika). V rámci resortního vzdělávání je nedostatečně rozšířena výuka preventivních dovedností a není kladen důraz na proaktivní přístupy policie. Prevence není samostatně zakotvena v osnovách policejního školství. Nedostatečná je i medializace preventivních akcí policie, zejména na celostátní úrovni. Preventivně informační skupiny nejsou konstituovány na všech okresních ředitelstvích a tam kde jsou je neutěšená personální situace preventivně informačních skupin. Na okresním ředitelství je většinou pouze jeden pracovník, který má kumulované funkce (minimálně je skloubena funkce preventisty a tiskového mluvčího). Pracovníci preventivně informačních skupin jsou nedostatečně finančně ohodnoceni. Zejména na okresech jsou zařazeni do 6. platové třídy, u kterých není požadováno vysokoškolské vzdělání. Nízké platy způsobují, že preventivně informační skupiny jsou obsazovány lidmi bez policejní praxe a často i bez příslušných odborných znalostí. Pracovníci preventivně informačních skupin nejsou dostatečnými partnery pro vedení policie, ale také pro ostatní příslušníky policie. Chybí jednotný vzdělávací program pro pracovníky preventivně informačních skupin, a proto i výstupy jednotlivých preventivně informačních skupin jsou v rámci republiky velmi rozdílné.

ZÁVĚR

Přestože není policie v naší zemi hlavním nositelem preventivního působení v oblasti delikvence mladistvých, tak na tomto poli získala pevné a nezastupitelné postavení. Úloha policie nespočívá pouze ve sběru dat pro statistické ročenky, ale díky odbornému a systematickému vedení ministerstvem vnitra se zapojuje a podílí na tvorbě preventivních programů společně s ostatními subjekty věnujících se prevenci delikvence mladistvých. O tom, že svou úlohu v oblasti prevence si uvědomují i vedoucí pracovníci policie svědčí to, že byly vytvořeny zmiňované Preventivně informační skupiny Policie České republiky.

Policie má své místo na poli prevence delikvence mladistvých také díky odbornému vedení kvalifikovaného pracoviště na ministerstvu vnitra, které ve spolupráci s ostatními subjekty definuje strategii s jasnými cíli a také každoročně provádí vyhodnocení, jak byly cíle splněny.

O tom, jakou roli policie v systému prevence delikvence mladistvých hraje, vypovídá i to, že v rámci působení preventivně informačních skupin je většina preventivních aktivit směřována k dětem a mladistvým. Preventivně informační skupiny zároveň mohou své působení opřít o síť policejních služeben, kdy má každá policejní služebna přiděleno území, které spadá do její působnosti. Dochází tedy k tomu, že v každé destinaci působí policisté, kteří znají místní poměry a na základě toho mohou ve spolupráci s preventivně informačními skupinami pracovat na tom, aby byly cíle stanovené ministerstvem vnitra v oblasti prevence realizovány co nejlépe.

S úlohou policie v systému prevence souvisí i její spolupráce s ostatními subjekty v programech Partnerství a Centrum včasné intervence. Tyto programy dokazují, že preventivní aktivity nejlépe fungují tam, kde existuje provázanost a spolupráce mezi jednotlivými subjekty na poli prevence, a také nám ukazují směr, kterým by se měla policie dále ubírat.

Popsané metody, které při preventivní práci s mladistvými využívají pracovníci preventivně informačních skupin jsou vodítkem i pro ostatní policisty, kteří se kromě výkonu běžných policejních činností věnují také prevenci.

Do budoucna je třeba zvýšit především komunikaci uvnitř policie, tak aby pracovníci preventivních skupin snáze našli cestu k řadovým policistům, jimž by srozumitelnou formou předali co nejlepší základ, který je při preventivním působení potřeba. Naproti tomu by pracovníci preventivních skupin získali lepší kontakt s konkrétními problémy z praxe.

V rámci zlepšení komunikace, by mělo být pro řadové policisty i pracovníky preventivních skupin více patrné, že vedení policie o prevenci opravdu stojí a nejenom o ní mluví. Měl by být vytvořen ucelený vzdělávací koncept nejenom pro pracovníky preventivně informačních skupin, ale také pro příslušníky základních útvarů, kteří mají na starosti prevenci nebo se o prevenci z vlastní iniciativy zajímají. Vedle toho by se měla po vzoru programu Partnerství zlepšit i komunikace mezi jednotlivými subjekty, které se prevenci věnují.

V případě, že se nepodaří zakotvit prevenci kriminality jako jeden z hlavních úkolů policie do zákona o Policii České republiky, tak hrozí, že se budou preventivní činnosti těžko prosazovat vedle ostatních policejních aktivit, zejména těch, které stavějí na represí. Tady je třeba si uvědomit i fakt, že represe je ve svém důsledku pro státní správu mnohem nákladnější než cílené a dobře profinancované preventivní projekty.

Pro policii samotnou je důležité, že bez preventivního přístupu nebude nikdy chápána jako služba veřejnosti.

Seznam literatury

BUDISH-WALICKA, E. Jak vidí prevenci jinde. *Policista*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1999, č. 8. s. 16-17.

BUREŠ, R. Kriminalita a vzdělání. *Kriminalistika*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2002, č. 4. příloha, s. 2.

FÜRST, M. *Psychologie*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-199-0.

GJURIČOVÁ, J. Aktuální stav a východiska ke snižování trestné činnosti dětí a mládeže. *Policista*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1999, č. 1. příloha, s. 1-4.

GJURIČOVÁ, J. Doporučení odboru prevence ministerstva vnitra k rozboru situace v oblasti prevence kriminality. *Strategie prevence*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1996.

GRAHAM, J. Prevence násilí mládeže. *Prevence kriminality směrem k Evropské unii*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997.

JELÍNEK, J.; MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-493-5.

KACAFÍRKOVÁ, M. Vývoj Psychiky nedospělých a mladistvých osob z hlediska potřeb výslechové praxe v trestním řízení, psychické zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. *Právo a rodina*. Praha: Linde. 2001, č.1, s. 6 – 11.

KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*, Praha: Victoria publishing, 1995.

MACEK, P. *Adolescence*. 2. uprav. vyd. Praha: Protál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

MAREŠOVÁ, A. Kriminalita mládeže. *Policista*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1996, č. 11. příloha, s. 1-9.

MATOUŠEK, O. *Slovník Sociální práce*. Praha: Portál. 2003. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-71782-26-2.

PARDINI, D.; LOEBER, R.; STOUTHAMER-LOEBER, M. Developmental Shifts in parent and peer influences on boys beliefs about delinquent behavior. *Journal of research on adolescence*. 2005, s. 312-319.

PASTYŘÍK, Č. Zkušenosti policistů z preventivní práce v České republice. *Policista*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1998.

PROTIVÍNSKÝ, M. *Prevence kriminality*, Praha: Armex Praha, 1999.

SAK, P.; SEMRÁD, J. Hodnoty a sociální deviace. *Policista*, 1999, č. 7. příloha, s. 1-8.

ŠTĚCHOVÁ, M. et al. Základní pojmy prevence kriminality. *Policista*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1996, č. 1. příloha, s. 1-8.

Trestní zákon, Trestní řád. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 987-80-7179-985-6.

ULVROVÁ, A. Podmínky napomáhající trestné činnosti mládeže. *Právo a rodina*. Praha: Linde, 2002, č. 2. s. 10-12.

WELTE, J.; BARNES, G.; HOFFMAN, J. Shared Predictors of Youthful Gambling, Substance Use and Delinquency. *Psychology of Addictive Behaviors*. 2005, 165-174.

Zákon o Policii ČR. Praha: Eurounion, 2005. ISBN 80-7317-041-8.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: MPSV. 2000.

ZAPLETAL, J. et al. *Prevence kriminality*. 2. přeprac. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2005. ISBN 80-7251-200-5.

ZOUBKOVÁ, I. et al. *Kriminalita mládeže*. Praha: Policejní akademie ČR, 2001. ISBN 80-7251-070-3.

Elektronické zdroje

DOČKALOVÁ, K. *Celorepublikové vyhodnocení preventivní činnosti Preventivně informačních skupin Policie ČR*. Verze 1.0 (2005) [online]. Praha: MVCR, © 2005, poslední aktualizace 20.09.2006 [cit. 2006-06-10]. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/ministerstvo/opk/pis.html>>.

GJURIČOVÁ, J. *Strategie prevence kriminality na léta 2004 až 2007, včetně priorit na rok 2005*. Verze 1.1 (2004) [online]. Praha: MVCR, © 2004, poslední aktualizace 10.11.2005 [cit. 2006-04-05]. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/ministerstvo/opk/strategy.html>>.

GJURIČOVÁ, J. *Vyhodnocení účinnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež*. Verze 1.3 (2005) [online]. Praha: MVCR, © 2005, poslední aktualizace 06.11.2005 [cit. 2006-04-08]. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/ministerstvo/opk/legislativa/index.html>>.

GJURIČOVÁ, J. *Zpráva o plnění úkolů vyplývajících ze strategie prevence kriminality na léta 2004 až 2007 za rok 2004, včetně priorit na rok 2005*. Verze 1.1 (2004) [online]. Praha: MVCR, © 2004, poslední aktualizace 10.11.2005 [cit. 2006-04-05]. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/ministerstvo/opk/strategy/zpr.html>>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: MSMT, © 2003 [cit. 11. května 2006]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/mladez>>.

Ministerstvo vnitra [online]. Praha: MVCR, © 2004 [cit. 11. května 2006]. Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz>>.

ŠVÁBEK, J. *Preventivní aktivity*. Verze 2.2 (2004) [online]. Praha: MVCR, © 2004, poslední aktualizace 12.02.2005 [cit. 2006-07-20]. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/prevence/obcanum/pis/pis.htm>>.

VEČEŘA, M. *Model EFQM*. Verze 1.1 (2006) [online]. Praha: MVCR, © 2006, poslední aktualizace 10. 12. 2006 [cit. 2006-09-15]. Dostupné z WWW: <<http://ppportal.pcr.cz/newEFQM/pefqm/model.htm>>.

VESELÁ, M. *Bezpečnost a prevence*. Verze 3.2 (2006) [online]. Praha: MVCR, © 2005-2006, poslední aktualizace 20.02.2007 [cit. 2006-06-12]. Dostupné z WWW: <<http://10.8.72.2/bezpecnost/comunity.html>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1

Tabulka 1: Počet trestných činů spáchaných celkem v porovnání s počtem činů spáchanými mladistvými v České republice v letech 1994 – 2004

Příloha č. 2

Tabulka 2: Přehled přidělených finančních prostředků z rozpočtu na prevenci kriminality na místní úrovni

Příloha č. 1

Tabulka 1: Počet trestných činů spáchaných celkem v porovnání s počtem činů spáchanými mladistvými v České republice v letech 1994 – 2004

Rok	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Celkem	372427	375630	394267	403654	425930	426626	391469	358577	372341	357740	351629
Mladiství	22160	22310	22719	19139	16730	14920	13507	12913	10901	9779	7886

Pramen : www.mvcr.cz/statistiky

Příloha č. 2

Tabulka 2: Přehled přidělených finančních prostředků z rozpočtu na prevenci kriminality na místní úrovni

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Prostředky v Kč	25988	115000	104800	96403	84700	42160	42200	80000

Pramen : www.mvcr.cz/statistiky